

צו החיים

(על דבר „אאותנוזיה“)

„אאותנוזיה“ (מלה יונית) מובנה לסלק חבלי המיתה. במלה זאת תסומן התאמצות הרופא להסיר היסורים מעל ההולך למות. אמצעים לזה: סממנים לחסר המעיקים ולהחלישם, להעלים מן החולה קרבת מיתתו ועוד כהנה. אסור לרופא לקרב מיתתו של החולה גם באותו מצב היאוש, אשר המיתה תחשב להחולה לגאולה ופדות מיסוריו. (מתוך ספרי אנציקלופדיה)

בעיה זו אשר החברה מתלבטת בה זה עשרות בשנים מבלי לקבל עליה תשובה ברורה, ואשר נעשית אקטואלית בזמן האחרון על ידי המקרים המעציבים שקרו כתוצאה מן המלחמה והשואה האיומה שהביאו על שארית הפליטה מחלות קשות, התמוטטות עצבים ודכאון נפשי. עלינו לתת אונן קשבת לשמוע מה היא דעת התורה, ספרות ההלכה והפוסקים ומוסר היהדות בשאלה כאובה ועדינה זו. א. עצם השאלה, לקרב מיתתו של החולה הנוטה למות, באמצעות מעשה או על ידי „שב ואל תעשה“ כבר נדונה בהרחבה בספרות ההלכה. במשנה (שבת קנ"א) „אין מעמצין (מסגירין עיניו) את המת בשבת, ולא בחול עם יציאת הנפש (תיכף ליציאת הנפש, דשמא רק נתעלה), והמעמץ עם יציאת הנפש הרי זה שוסך דמים, והטעם (רש"י) דבטורת מועט מקרב מיתתו. ובברייתא (מסכת שמחות פרק א') המשילו את זה „לנר שכבה והולכת, אדם מניח אצבעו עליה מיד כבתה“. וכן פסק בשלחן ערוך (יורה דעה סימן של"ט), והרמב"ם הוסיף „אלא ישהה מעט שמא נתעלה“. וטעמא דמילתא (מסכת שמחות בראשו) „דגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו“. לימוד מפורש על הגדרה זו „גוסס הרי הוא כחי לכל דבריו“ לא מצינו בתלמוד, והיטב דיבר בזה הנהלת יעקב, שאנו לומדים את זה מסתירת הכתובים שהקשי שם בפתיחת מסכת שמחות „כתוב אחד אומר, ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור, משמע דמכת בכורות היתה בחצי הלילה, ושוב כתוב, ביום הכותי כל בכור, משמע שההכאה היתה ביום? ויישבו שם בברייתא, דמחצות היתה נפשמ מפרפרת בהם עד הבוקר, ובבוקר מתו, ואם נאמר שהגוסס הרי הוא כבר כמת, איך טמא ה' בעצמו לבכורי מצרים (ראה סנהדרין ל"ט ותוספות שם)? אלא ודאי דגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו. ויש לעורר לכאורה על הבטוי „כחי לכל דבריו, מדברי הטור בשם רבינו מאיר מרוטנבורג, מי שאמרו לו ראינו בנך או אחיך גוסס לפני שלשה ימים צריך להתאבל עליו, ומקורו מגמרא (גיטין כ"ח) „רוב גוססין למיתתו? אבל חדבר פשוט, שאלה הם שני דברים נפרדים, כל זמן שהוא גוסס עדיין באמת נחשב כחי לכל דבריו, לענין גיטין וקדושין וכו', אלא דרוב

ג'וסטין אינם שבים לבריאותם ומתים, לכן צריך להתאבל עליהם שלשה ימים. עקרו של דבר זה נאמר לאסור ליגע בגוסס שמא על ידי זה יקרב מיתחו, אם הדבר נוגע לטובת הנשאר בחיים, כגון שימנע קלקול של סרחון וכו'. איך הדין אם רוצים לעשות את זה לטובת הגוסס לקצר יסוריו?

בשלטי הגבורים (מועד קטן פרק ג' מובא ברמ"א סימן של"ט) אסר מפעם המובא למעלה, מה שקצת אנשים נהגו כשאחד גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת ששומטין הכר מתחתיו שימות במהרה, שאומרים שיש במיטה נוצות של עופות שגורמים לנפש שלא תצא, והביא שם מספר חסידים (סימן תשכ"ג) אם היה איש גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת עד ששיימוהו במקום אחר, אל יזוהו, וכתב עוד, אם היה איש גוסס, והיה קרוב לאותו בית אחד חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת, מסירים את החוטב משם, ואין בזה סתירה, כי בודאי לעשות מעשה בידיים שיגרום לעכב את יציאת נשמתו, כגון לחטוב עצים שם כדי שתתעכב הנשמה או לתשים מלח על לשונו וכו', שלא ימות מהרה, ודאי אסור שזה גורם צער לגוסס, אבל אלה הדברים מותר לתסירם באופן שלא יגע בגוסס, ומפורש יותר בחכמת אדם (כלל קנ"א) „אסור לגרום שימות מהרה, אף על פי שהוא גוסס זמן ארוך ויש צער גדול לו וקרוביו, נמצינו למדין מזה שאסור לתת לחולה הנושט למות סופנים הממיתים אותו, גם אם החיים גורמים לו צער גדול, שזה כמו שופך דמים, אמנם לפי חרברים האמורים למעלה היה אפשר לחלק בין עושה מעשה בידיים שאסור, ובין שב ואל תעשה, דהיינו למנוע מן החולה שירות רפואי וכדומה, כדי לקרב מיתתו שיקל על החולה את יסוריו הנוראים.

ב. תשובה שלימה על שאלה עדינה זו אנו מוצאים בתלמוד ערוך (ברכות דף י"י) בעובדא של חוקיה המלך. מסופר עליו (ישעיה ל"ח) „בימים חתם חלה חוקיה לפתח, ויבא אליו ישעיה בן אמוץ ויאמר אליו, כה אמר ה' צו לביתך כי פת אתה ולא תחיה, מאי כי מת אתה ולא תחיה? מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא, אמר לו מאי כולי האי? אמר משום דלא עסקת בפריה ורביה, אמר לו משום דחזאי ברוח הקדש דנפקי מנאי בנין דלא מעלי, אמר לו בהדי כבשי דרחפנא לפת לך? מאי דמסקדת עבדת, ומאי דניחא קמי קודשא בריך הוא ליעבד, אמר ליה חשתא חב לי ברתא דידך, אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפק מינך בני דמעלי, אמר לו כבר נגזרת עליך גזרה, אמר לו בן אמוץ כלה נבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא (דד המלך), אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתראש עצמו מן הרחמים, שנאמר: „הן יקטלני לו איחלי, והלא דברים קל וחומר, ומה חתם גבי חוקיה המלך שהכתוב העיד עליו „חלה חוקיה למות, והקדוש ברוך הוא שלח על ידי נביאו ישעיה „מת אתה ולא תחיה, ובודאי היה לו להתייאש מחייה שפבר נאמר (במדבר כ"ג) „לא איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם, החוא אמר ולא יעשה דבר ולא יקימנה? עם כל זה לא נתייאש מן הרחמים אלא התפלל שיחיה, וכאשר באמת נוספו על שגיו חמש עשרה שנה, מכל שכן בחולת דעלמא שאין אנו יודעים באמת האם נגור דינו למות, ואף אם תרופא ישפוט ברעתו שאין תרופתו לפחלתו, לא מבעיא רופא יחידי בודאי יש לחלות שטרעח ברעתו, ואולי אינו מסוכן כל כך, אלא אפילו אם יחליטו כן רופאים חרבת, ומצינו שהרופאים נאמנים אף לגבי אסורים חתומים כגון שבת ויום הכפורים שמחללים אותם על פיהם.

היינו מטעם סקוח נפש, בפעולת הרפוי, לרפאות את החולה ולהחיותו להחלימו ולחזקו אבל לא להמיתו שאין בזה מצות של שמירת הבריאות אלא חיפוכו. ובכל אופן הלא אפשר שיבריא, ומי עלה לרקיע ומי בא בסוד ה' לידע תאם באמת נגזר דינו למות. ומכל שכן שראינו מעובדא של חזקיה המלך שגם אם ח' צוה בפי גביאו שימות החולה, אסור לו להתייאש מן הרחמים שיחיה. ואל תשיבני אין מוכירין מעשה ניסים? כי חזקיה המלך לא ידע שיעשה לו נס, ונראה מדברי הגמרא, שיש חיוב הנלמד מתוך הפסוק „הן יקטלני לו איתל" לקוות ולצפות לישועה, ובמרט שאנו רואים בחוש, גם הרופאים מודים בזה, והנסיך מעיד כי אחוז מסויים מן החולים שנדונים על פי חכמת הרפואה הטבעית הנודעת כעת ומוכרים לחסרי-תקות להישאר בחיים, יש אתנו מסויים שחזור לאיתנו מסיבה בלתי ידועה לנו, וגם חכמת הרפואה מתפתחת מיום ליום ומשעה לשעה, חדשים לבקרים מתגלות תרופות לרפאות תולים שנדונו לפני זה למות, אם כן לא מבעיא שאסור לקרב מיתתו, אלא מחוייב בכל אופן לחפש ולבקש רפואות וסמים לרפאותו ולהחיותו, אף אם כפי דעתו מאריך רק יסוריו ולא חיינו, כי צריך לקוות ולצפות לישועת ה' עד נשיטתו האחרונה — הן יקטלני — לו איחל!

ג. מוק חזי כמה יגיעות יגעו וכמה טרחות טרחו ושקדו חכמים בענין הלגת המת, בסערה שהתחוללה לפני מאה וחמשים שנה בערך כאשר כמה מתחדשים מסקרו על איסור הלגת מתים, מדוע לא נחוש שמה נתעלף וחי הוא עדיין, כאותה עובדא של מסכת שמחות (פרק ח') באתר שפקדו על קברו ומצאוהו חי ועציאוהו מקברו וחי אחר כך כ"ח שנה והוליד ה' בנים (ראה בטור), אם כן היה לנו לחוש לספק סקוח נפש ולהמתין עם הקבורה עד שעת עכול המבואר במשנה (סוף גדה) „חוב והנכה והגדה וחילדת וחמצורע שמתו מטמאין במשא עד שימוק הבשר, כי גזרש שמא רק נתעלפו, ואם נמוק הבשר או הוי מת ודאי, ולמה לא נחוש לזה? נביאר הגאון בעל חתם סופר (יורה דעה של"ח) כי הן אמת דלהמונים אין חסרש בין צורתו ושכבו קודם יציאת נשמה ובין כמה שעות אחריו עד התחלת סימני עכול, ואם כן משעת עלוץ עד שעת עכול שחוא לפעמים יום או יומיים אין שום היכר לחמונים, אבל לבקיאים ומבינים בדבר, כמו אנשי החברא קדישא והמתעסקין שעומדים עליו בשעת יציאת נשמה, ויש להם הסימנים המקובלים בידם, וחוא הרגש כל שהוא בדפיקה ידועה, או שיעור המבואר בתורה „כל אשר נשמת רוח חיים באפינו" שהכל חלוי בנשמת האף (מסכת יומא פ"ח, רמב"ם ושו"ע), אז הוא מת בודאי, (דכירנא כד תוינא טליא שמעתי שפעם אחת נתנה עיריית בראדי בגאליציה צו שלא לקבור שום מת תוך מ"ח שעות לפטירתו, והיתה מבוכה גדולה בקחילה שזה נגד דין התורה שאסרה הלגת המת, ושלחו את הגאון רבי שלמה קלוגר שישתדל לפני שר העיר לביטול הגזירה, כאשר בא הגאון אל השר אמר לו השר, גם אני כמכם מעריץ את הספר הקדוש התנ"ך, אמנם תראה לי באיזה מקום כתוב חיוב קבורה באותו יום, הוציא הגאון ספר תהילים ותראה לו „חצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא", הדבר הוטב בעיני השר ונתבטלה הגזירה). ועל ההוא עובדא דמסכת שמחות, כותב החתם סופר „זהו מקרה בעלמא ממקריים רחוקים א' לאלף שנים שיקום אחרי נפלו וביטול גשימתו, ואפילו מיעוטא דמיעוטא לא הוי, כמו שמצינו מעשים ומקרים נפלאים מתוך להיקש שכלי וטבעי ואינו נכנס

בגדר חוששין למיעוט". וזהו כשמת ממש, ואין נשמת רוח חיים באפיו, אמנם כל זמן שהוא חי ועוד, בו נשמתו, חיובא רמיא עליו ועל קרוביו ועל כל אדם מישראל לעשות התאמצויות והשתדלויות לבקש רחמים ולעסוק ברפואות אולי יזכה להיות מהמיעוט שאינם מתים מאותו חולי המוסכם אצל חכמי הרפואה לחסרת־תקוה.

ד. לכאורה יש להעיר על הדברים שכתבנו למעלה מדברי המדרש (רבת בראשית פל"ד) „ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, אך, להביא את החונק את עצמו, יכול כשאל (שאמר) לנערו שלוף חרבך ודקרני בה, שהפיל עצמו בחרב שלא יתעללו בו הפלשתים) ? ת"ל אך". וכן מבואר בפוסקים (שלחן ערוך יורה דעה שמי"ח) שאם ממית עצמו שירא לבא לידי ענויים גדולים כדרך משפטי האינקוויזיציה של הגויים בימי הביניים שרי להרוג את עצמו. ומח לי אם היסורים נגרמים על ידי עכרים או יסורי מחלה? ואולי היה מקום לשפוט מזה לכל הפחות שהוא בעצמו יוכל להימלט מיסוריו על ידי שימית עצמו בסם, וממילא נוכל לדון בזה גם על הרופא שיעשה כן בשליחות החולה?

כמה תשובות בדבר; חדא, מי יימר דשרי לעשות כן. המדרש לא קאמר רק שאין לו דין של מאבד עצמו לדעת, שהיא „עבירה שאין למעלה הימנה, וחמור מכל חייבי כריתות שבתורה, שיצרו מתגבר עליו לתאווה או כעס וכיוצא בה, ואתרי כן יכול לחזור בתשובה, אבל זה שאבד עולם מלא בידיו, כי בשביל יחיד נברא העולם, ועושה מעשה שאין ספוק בידו לעשות תשובה, ולכן אין מתעסקים עמו לכל דבר" (ראה יורה דעה שכ"ח), וזה שהרג עצמו בכדי שינצל מיסורי עכרים אין לו דין זה ואינו חמור כל כך, לפי שיש לו קצת התנצלות, אבל עבירה היא מכל מקום לעשות כן. ושאל שאני שידע בודאי שימות, שאמר לו שמואל „מתר אתה ובניך עמי, והגם כי הוכחנו למעלה מעובדא דחוקיה המלך שאף באופן זה שידע בודאי שימות אל ימנע עצמו מן הרחמים? כאן שנגע הדבר לכבוד מלך ישראל שלא יתעללו בו הפלשתים, זה כבודו של עם ישראל כולו, לא נחשב לחטא כל כך, אבל אחרים, גם אם אויביו יקיפוהו וחרב חדה מונחת על צוארו, אסור לטרוף נפשו, ולא ימנע עצמו מן הרחמים, כי ה' ברחמיו יציל בחסדו גם הלקוחים למות ומטים להרג, כפי שהוכיחו בנסיון עובדות רבות.

וראה בדעת זקנים מבעלי התוספות (פרשת נח) שהביא שני פירושים בדברי המדרש האם אדם רשאי לחבול בעצמו בשעת השמד, ומעשה ברב אחד שחט הרבה ילדים בשעת השמד כי היה ירא שיעבירום על הדת, והיה שם רב שני שכעס עליו וקראו רוצח, זה לא היה חושש, אמר השני, אם כדברי יהרג אותו רב במיתה משונה, וכן היה, שתפסוהו עכרים והיו פושטים עורו ונותנים חול בין עור לבשר רח"ל, ואחר כך נתבטלה הגזירה, ואם לא שחט את התינוקות היו נצולין. (ראה במסכת גיטין דף נ"ו בילדים וילדות שנשבו לקלון, ובסוף כתובות במעשה דההוא כובס). תיוצא לנו מכל זה שעיקר הספק שלהם היה רק בגדון שלהם שרצו תגויים להעבירם על הדת מתוך יסורים נוראים, ולהביאם לידי כפירה ושמד, וחושש בנפשו שלא יוכל לעמוד בנסיון, או באופן שנשבו לקלון, וגם בגדון זה הדבר שנוי במחלוקת ואין היתר על זה מצד הדין, יש רק לימוד זכות קצת לאלה שעשו מעשה. בשאלות ותשובות בשמים ראש שחדסיס הרב רבי שאול רב במרגנספורט

דאדר וייחסו להרא"ש — ואשר יצאו נגדו עוררים כי לא הרא"ש חברים — מביא בסימן שמי"ה שאם איבד את עצמו לדעת מתוך רבוי צרותיו דאגות ויסורים או עוני גמור, אין לו חטא ודין של מאבד עצמו לדעת עיי"ש, אכן בספר הר אבל בענף אחד עשר ספק על דבריו וכתב דלאו גושפנקא של הרא"ש חתים עלה. וגם בשר"ת חתם סופר באבן העזר ח"ד סימן ס"ט כותב דבלי ספק הוא עון פלילי, צא ולמד מרבי חנינא בן תרדיון (מסכת עבודה זרה דף י"ח) שאף על פי שהיה מיצר מאד ומיתתו טוב לו מחייו, שהרי האיטפקלטור שקירב מיתתו בסילוקין של ספוגי צמר זכה לחיי העולם הבא, מכל מקום הוא עצמו לא פתח פיו שיכנס תאש בו, ואמר „מוטב שיטלנו, מי שנותנה ואל ישלוט הוא בעצמך, וכותב הלאה „ובזה נזדייף ספר בשמים ראש סימן שמי"ה, ומוכח דאפילו המיצר מכל מקום רוצח הוא ומת ברשעו, הרי שגדולי הפוסקים דחו הנחה זו בכלל מההלכה.

ה. אבל בבעיה שלנו נהפוך הדבר, גם אלו היה ברור לנו הדבר — בנגוד למה שהוכחנו למעלה מחזקיה המלך, ומעובדות ומקרים שישנה רפואה גם למחלות חסרות-תקוה — ולא הית לנו שום ספק כי החולה לא יאריך ימים, יש גם כן ערך גדול לחיי שעה שלו; שהרי הוא יכול לסגל מצוות ומעשים טובים במשך השעה הזאת, לחזור בתשובה, לעשות צדקה וחסד, וכבר אמרו חכמים (מסכת עבודה זרה דף י"ז) „יש קונה עולמו בשעה אחת“, ותנן (מסכת אבות פרק ד' משנה י"ז) „יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא“. ואת הדין המבואר במסכת יומא (דף פ"ח) דמפקחין את הגל ומחללין את השבת להצלת נפשות אפילו לחיי שעה, שאם אנו יודעים בטוח שאחרי הצלתו באמצעות חילול השבת לא יהיה רק שעות ספורות, גם כן מותר לחלל עליו השבת, ונקבע להלכה (רמב"ם הלכות שבת פרק ב', שלחן ערוך אורח חיים סימן שכ"ט), והסביר המאירי (שם ביומא) מפני שיש תועלת בחיי השעה שלו שיכול לעשות תשובה ומעשים טובים. ויש ליישב בזה את הפליאה כי בתרגום אונקלוס על הפסוק (ויקרא י"ח) „ושמרתם את הוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם“ מפרש התרגום „ויחי בהון לחיי עלמא“, שאין לו מובן, כי האונקלוס מפרש פשוטו של מקרא, אכן לפי זה נכון, כי אנו לומדים מהפסוק וחי בהם — ולא שימות בהם“ (שם ביומא) שאפילו לחיי שעה מפקחין, ורוצה התרגום לבאר את הסברא, מכיון שבאותו חיי שעה הוא יכול לסגל לעצמו חיי עולם, לעשות מעשים טובים, וחי בהון לחיי עלמא, כי יש קונה עולמו בשעה אחת. ולפי זה בודאי שחייבים להשתדל ברפואות חולה אנוש כדי להאריך את שעותיו, כי יש קונה עולמו בשעה אחת.

ו. אמנם לפי סברא זו יוצא שאם הוא במצב נפשי או רוחני כזה שאין בכחו או באפשרותו לעשות מצוות ומעשים טובים אין כאן דין של הצלה, לפי הסברו של המאירי הנ"ל, ובנדון כזה כגון: חולי רוח אולי יש מקום להתיר להקל יסוריו על ידי קרוב מיתתו, מאחר שבין כך הוא לא יוכל לעשות מצוות ומעשים טובים בשעותיו שיוסיפו לו? כבר ביאר הגאון בעל חפץ חיים במשנה ברורה (אורח חיים סימן שכ"ט) כי דברי המאירי הם רק לטעמא בעלמא, אבל אינם יסוד להלכה, כי לדינא אין ההצלה תלויה כלל בקיום המצוות, שאין הטעם של הצלה כי דחינו מצוה אחת (שמירת שבת) בשביל קיום הרבה מצוות אחרות, כפי שיצא מהסברו של המאירי, אלא התורה צוהתה לדחות כל המצוות בשביל חיים של ישראל,

כפשוטו של המקרא, "ושפיתם את הקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בתם — ולא שימות בתם", וכמו שכתב הרמב"ם (סדק ב' טהלכות שבת), שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם". יוצא שאנחנו חייבים לדחות את כל המצוות בשביל להאריך ימיו של אדם מישראל, אפילו לשעה, ואפילו אם הוא בטוב נפשי ורוחני כזה שאין לו שום אפשרות או תבנה לקיים מצוות. ועל אחת כמה וכמה שאין רשות למישהו או אפילו לו לעצמו לקצר שנות חייו או שעותיו. ז. ונקודה נפלאה זו שביררנו למעלה מתבטאית היטב בדברי התורה ולשון חכמים מרפא (בבא קמא דף פ"ח) על הכתוב (שמות כ"א) "ורפא ירפא — תנא דבי רבי ישמעאל מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות". ובהלכות (שלוש ערוך יורה דעה סימן של"ו) "נתנה התורה רשות לרופא לרפאות, ומצוה היא, ובכלל מקום גפש הוא, ואם מנע עצמו הרי זה שופך דמים". ותעירו כל הפוסקים על סתירת הלשון שמתחילה אומר "רשות לרופא לרפאות" יוצא שהוא רק רשות, ואחר כך מסיים משלוח ערוך "מצוה היא, ובכלל מקום גפש הוא" ו. עיין בטורי זהב שעמד בזה. (ב"ת יד שאול, ועוד). ואשר אנכי אחזה בזה, כי השקפת התורה והחמינו הקדושים בקשר לשלילת הרופא ותפקידו אחרת היא לגמרי מהשקפת זולתנו. לפי השקפת התורה אין החולה נמסר לגמרי לרשותו של הרופא לעשות בו כטוב בעיניו וכפי שיראה בחכמת הרפואה שלו לתועלת החולה, שיפול הספק; בצם הרופא רואה לנכח להמית את החולה כדי להצילו מיסוריו ולגאלו ממכאוביו חאיומים, האם רשאי הוא לעשות את זה? אנו מאמינים, אשר בידו גפש כל חי ורית כל בשר איש, הוא מתי ומסי, מחצתי ואני ארפא, ובצם נחלה האדם אז נתנה התורה רשות לרפוא לרפאות, אך ורק לטפל ברפואתו, כפי חכמתו, אמנם רשותו של מרופא מוגבלת אך ורק לטפל ברפואתו, ולא יותר. ובאם אינו יכול לרפאותו, כי למי דעתו מתלה אנשה היא, באותו רגע פסקת רשותו של הרופא. נתנה התורה רשות לרפאותו ולא להמיתו, אף אם חושב הוא לתועלתו ולטובתו של החולה או של אלו הנשארים בחיים. אסור לו לעשות כן, כי סמכותו מוגבלת לטפל רק ברפואתו, ואם הרופא נותן לו סמים להמיתו, הנה הוא רצחו נפש, אשר לא נתנה לו התורה רשות על זה. ואם לא יכול לרפאותו, אז יסלק ידו מסנו, וחי ישלח לו עורו מקדש באיזה אופן שהוא, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש. וגם אם החולה בעצמו מתחנן לחזיק לו רעל להחיש מיתתו, אינו רשאי, ועל זה אמרה התורה, ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש". ועל כגון דא אמרו חכמינו במסכת אבות על כרוך אתה חי |